

Kasvatustieteilijät: Uskonto tarkastelun kohteeksi!

Juha Sihvola (2011). *Maailmankansalaisen uskonto*. Otava. 399 s.

VOIKO AJATTELEVA ihminen olla uskova ihminen? Käyttämällä omaa elämäänsä esimerkkinä Juha Sihvola vastaa kysymykseen – myöntävästi. Kirjassaan *Maailmankansalaisen uskonto* Sihvolan apologeettinen viesti kuuluu, että on olemassa uskonnollisuuden muotoja, jotka sopivat ajattelevalle ihmiselle. Kirjoittaja haluaa selvittää, että esityksen tavoite ei ole uskonnollinen julistus vaan keskustelu eri vakaumusten edustajien välillä.

Maailmankansalaisen uskonto on tärkeä yritys puhua kahdesta ajankohtaisesta teemasta maailmistuneessa maailmassa: uskonnosta ja kansalaisuudesta, ennen kaikkea niiden julkisesta roolista. Sihvola jatkaa teoksessaan *Maailmankansalaisen etiikka* (2004) tuttua määrittelyä maailmankansalaisuudesta, joka perustuu ihmisyyden eri puolien kunnioittamiseen ja kaikkien ihmisten ehdottomaan tasa-arvoon. Tuoreimmassa teoksessaan hän pääsee katsomuksellisten kysymysten käsittelyssä pitkälle, mutta lukukokemuksena uusin julkaisu ei taida ylittää edeltäjänsä veroiseksi.

Sihvola aloittaa hieman katalogimaisen teoksensa filosofisella pohdinnalla fiksun ihmisen mahdollisuuksista uskoa Jumalaan sekä uskon ja moraalin suhteen

selvittelyllä. Johdonnossa kirjoittaja onneksi toteaa lukijan alkuinnostuksen lässähdystä estäen, että tuhdin teoreettisiin kysymyksiin tottumaton voi lukea teosta myös muussa kuin esitysjärjestyksessä. Kirja sisältää kaikenkaikkiaan viisi lukua, joiden alla uskontokysymystä käsitellään sekä suomalaisesta että kansainvälisestä näkökulmasta.

”HUUTOMERKKI UMPISEKULAARIN KASVATUSTIETEEN MAAILMASSA”

Kirjoittaja marssittaa esiin useita esimerkkejä uskontoa koskevista yhteiskunnallisista kysymyksistä. Monet näistä ovat aikaansa seuraavalle lukijalle tosin tuttuja, mutta mukana on kuitenkin suomalaisen mediatiedon ulkopuolelle jääneitä tapauksia sekä tunnettujen aiheiden taustojen syventelyä. Teosta voi pitää huutomerkkinä umpisekulaarissa kasvatustieteen maailmassa, jossa uskonnosta ei voida puhua vakavasti. Se että kasvatustieteen kontekstissa edelleen harrastetaan valikoivaa historiankerrontaa useiden kasvatukseen liittyvien käsitteiden suhteen on vakava osoitus itsekritiikin puuttumisesta sekä toisaalta kulttuuri- ja historia-tietoisuuden vähydestä.

Kirjoittaja puhuu uskonnosta kriittisesti mutta kunnioittaen.

Kirjoittajalle rehellisyys on sitä, että ongelmat tuodaan esille, mutta myös se, mihin hyvään uskonto on pystynyt. Kirjoittaja pyrkii välittämään aidosti sitä, mikä on uskonnon perimmäinen viesti – seikka joka hukkuu helposti asenteellisen ja uskontofobian median kynsissä. Sihvolan tyyli käsitellä aihetta edustaakin itsemiarvoisen demokraattisen keskustelun ihannetta. Teksti on kiihкотonta, vaikka rumat asiat todetaan rumiksi ja kannanottoja tehdään reippaasti. Tunnetulla filosofilla on taito kirjoittaa suurelle yleisölle kepeällä tavalla; kieli kantaa kevyeksi raskaatkin käsitteelliset kysymykset.

Sihvola tulee luoneeksi hyvin tietynlaisen kuvan hyväksyttävästä uskonnollisuudesta, joka voisi sopia sivistyneelle ihmiselle. Hajutoman, mauttoman, sisällöltään siloitellun uskonnonko? voisi kysyä. Hän kytkee erilaisten katso-musryhmien toiminnan kehyksen ihanteeksi rawlsilaisen poliittisen liberalismiin perinteen, joka suhtautuu kuitenkin positiivisesti uskontojen kontribuution yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Sihvola ruoskii patrioottisen, konservatiivisen, ehdottomuuksiin ja kirjaimelliseen tradition tulkintaan perustuvan uskonnollisuuden jos ei aivan Rawlsin ”järjettömiin” katsomuksiin,

niin ainakin moniarvoisen diskursusin marginaaliin. Paikoin Sihvola äityy vallan runolliseksi välittäessään kirjansa perusviestiä: ”Ajattelevan ihmisen uskonto on ilon ja ihmettelyn mutta myös kuolevaisen elämään olennaisesti kuuluvan kauhun uskontoa.” (s. 86)

Kirja sisältää aimo annoksen aate- ja kirkkohistoriaa. Filosofin teologinen viitseliäisyys ja harrastuneisuus on ilahduttavaa. Paneutuminen teologisiin taustoihin antaa kirjoittajalle uskottavuutta puhua tämän päivän maailmankansalaisuuden uskonnollisista kiinnikkeistä.

SUVAITSEVAISUUS LÄNSIMAI- SESSA AATEHISTORIASSA

Sihvola pitää kiinni parjatun suvaitsevaisuuden käsitteen hyödyllisyydestä. Suvaitsevaisuus ei Sihvolan mukaan ole hyväksymistä muttei myöskään torjumista. Hän näkee vaivaa käsitteen määrittelyssä, sillä koko suvaitsevaisuutta käsittelevä luku on vaikuttava kaval-kadi länsimaista aatehistoriaa. Tällä hän haluaa osoittaa jatkumon, joka uskonnollisen suvaitsevaisuuden kannattamisen historiassa on vallinnut. Tämä onkin ristiriitojen ajan kyllästävässä maailmassa kunnioitettava tehtävä.

On tahdikasta (ja harvinaista!), että kirjoittaja purkaa lukijalle auki oman kantansa ja sitoumuksensa uskontoon heti johdannossa. Omaelämäkerrallisen narraation myötä teosta on huomattavasti

helpompi tulkita ja arvioida, eikä se suinkaan vähennä sen ”uskottavuutta”; päinvastoin, se vahvistaa kirjoittajan viestiä. Paikka paikoin se tosin luo uskontojen suhteen valistuneelle lukijalle tunteen ”sihvolaalaisuudesta” pakottaen jättämään hänen subjektiiviseksi arviokseen tietyt luokittelut esimerkiksi suomalaisten uskonnollisten ryhmien kuulumisesta fundamentalistisiin liikkeisiin.

USKONNON KIELI HYLKII RATIONAALISTA

Sihvola toistaa kirjassaan ajatusta uskonnon kielestä, joka ei ole aukaistavissa rationaaliselle järjen kielelle vaan uskonnolliselle kielelle on tyypillistä ilmausten epäsuoruus, vihjailevuus, symbolisuus. Uskon kieltä ei voi lähestyä reilulla tavalla erilaisesta kielijärjestyksestä käsin; vaatimus kaiken todellisuutta käsittelevän kääntämisestä sekulaarille kielelle ei ole reilua eikä sekulaarin kielen rajat ole maailman rajat. Tämä ”toinen kieli” voi mutkikkudestaan huolimatta olla kieli, joka kertoo olemassaolon merkityksensä enemmän kuin mikään muu. Länsimaisen maallistuneen perinteen edustajana on hyvä ainakin tiedostaa se, että on miljoonia ihmisiä, joille uskonnon kieli on yhtä todellista kuin sekulaari kieli. Uskonnollisen kielen epäsuoruudessa on kiehtovuutensa sekä tietysti ongelmansa; on tilanteita, joissa on vaarallista ratkoa yhteis-

kunnallisia kysymyksiä tuhansia vuosia vanhojen tekstien kirjaimellisten tulkintojen avulla.

Pidän *Maailmankansalaisen uskontoa* varsin kelpona ajattelun ainesten antajana kasvatustieteilijöille, joiden edustama tieteenala uskontosoikeassa paradigmassaan ei ole vielä havahtunut ottamaan tosissaan uskonnon tarkastelua. Sihvolan teoksessa on oivaa materiaalia lähteä rehellisesti purkamaan katsomuksellisten kysymysten ilmenemistä yhteiskunnan kasvatusinstituutioissa. Filosofin kiteyttää kirjan loppulehdillä kysymyksen, joka on ikuisesti ajankohtainen kasvatuksen kysymysten parissa askaroiville:

”Koska ihmisillä on potentiaalia yhtäältä vihaan ja väkivaltaan mutta toisaalta myös kunnioitukseen ja yhteistyöhön erilaisten kesken, olennainen kysymys on, suosivatko kasvatuksen ja kulttuurin instituutiot autoritaarisuutta, lauma- ja heimohenkeä, julmuutta ja nöyryyttämistä vai itsenäistä ja kriittistä ajattelua, suvaitsevaa tietoisuutta kulttuurien ja vakuumusten eroista sekä eläytymiskykyä toisen asemaan ja myötätuntoa ihmisen heikkoutta ja haavoituvuutta kohtaan.” (s. 364–365)

Saila Poulter

*KM, tutkija, uskonnon didaktiikan
yliopisto-opettaja
Helsingin yliopisto*

Väliotsikot toimituksen